

Основні етапи становлення дипломатичного підстилю

Канкаш Галина Дмитрівна

викладач

Сумський національний аграрний університет

м.Суми, Україна

galinakankash75@ukr.net

Анотація. На різних історичних етапах дипломатична лексика України розвивалася нерівномірно, можна сказати, стрибкоподібно. Періодами розвитку дипломатичної лексики були піднесення Київської Русі і Галицько-Волинського князівства, час формування, розквіту козацької держави, перші десятиріччя Гетьманщини, доба УНР. Етапами занепаду стали часи князівської роздрібленості та польсько-литовської унії, перебування українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Дипломатична лексика завжди залежала від зовнішньої політики держави, виконувала певні дипломатичні завдання. І, зрештою, співвіднесеність лексики зі сферою використання сприяла формуванню дипломатичного підстилю офіційно-ділового стилю української мови.

Ключові слова: дипломатія, дипломатична лексика, міжнародні договори, дипломатичні листи, промови.

Виділяємо такі періоди розвитку дипломатичного підстилю:

1) Княжа доба.

2) Період Козацької доби.

3) Період Української Народної Республіки.

4) Період 40-х років 20 століття.

5) Період 50-60-х років 20 століття.

6) Період незалежної України.

До історичного періоду Візантійської імперії належать і початки дипломатичних контактів Київської Русі. Першим відомим в історії княжої

України дипломатичним візитом можна вважати візит київського князя Кия до столиці Візантії Царгорода(527 р.), де він мав велику шану від цесаря.

[19, с.13]. У «Повісті минулих літ» сказано, що в середині 9 століття київським князем стає Аскольд (польський історик Ян Длугош стверджував, що Аскольд походив з князівської династії, започаткованої Києм, за руськими літописами – варяг [1]).

При ньому Київська Русь підписала політичні й економічні договори з Баварією, Візантією, його зверхність визнали кривичі, половці, існували зв'язки з Багдадом, Кавказом. Найважливішою акцією Аскольда були його походи проти Візантії (у 865, 866, 867, 874р.), унаслідок яких були підписані угоди й договори з ромеями, що були вигідними для русичів [15, с.21]. Пізніше в 907 році князь Олег здійснив переможний похід на Царгород (Константинополь) й уклав надзвичайно вигідний договір з Візантією, яким забезпечив виключні права для своїх купців і дипломатів. А через 4 роки ним же було підписано мирний договір, що скрупульозно регламентував політичні, дипломатичні й торговельні взаємини між Руссю та Візантією.

Після занепаду й розпаду Давньоукраїнської держави реальний поступ української дипломатії став особливо помітним у Козацьку добу. В цей період спостерігаємо піднесення престижу староукраїнської мови, вживання її як державної сприяло подальшому утвердженню та закріпленню чітких мовних стандартів для ведення дипломатичного діловодства.

Дипломатичну документацію XVII – XVIII ст. за функціональним призначенням можна розподілити на дві групи:

- 1)документи, що забезпечують контакти Гетьманщини з іншими державами (міжнародні договори, дипломатичні листи);
- 2) документи, що обслуговують дипломатичну службу Гетьманщини (інструкції, записи дипломатичних переговорів, посольські звіти, донесення).

Наступний шанс української дипломатії з'явився аж через два століття. Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 року IV Універсал Центральної

Ради, в якому УНР проголошувалася " суверенною державою Українського Народу". Дипломатичних документів уряду УРСР як суверенної держави, що декларувала свою самостійність в Україні, виявилось надзвичайно мало. Наявні телеграми Х. Раковського, доповідні записки Д. Мануїльського, Е. Квірінга. Найбільшу цінність становлять протоколи з додатками засідань мирної конференції в Ризі від 24 вересня до 12 жовтня 1920 р. [6, с.6].

1 лютого 1944 року сесія Верховної Ради СРСР формально поновила права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності. Було утворено народний Комісаріат закордонних справ УРСР. Основні напрямки діяльності зовнішньополітичного відомства радянської держави були такі:

- 1) підготовка документів;
- 2) здійснення консульських функцій;
- 3) підготовка зустрічей та візитів;
- 4) здійснення ідеологічно-пропагандистської політики КППС.

У 1957 р. відкривається постійне представництво України при ООН. Трибуна цієї міжнародної організації стала основним полем зовнішньополітичної діяльності України у післявоєнні роки. У 50-60 роках ХХ століття активізувалась діяльність України на міжнародній арені.

У цей період в Києві перебували з візитами імператори, королі, послы, представники урядів інших держав, партійно-урядові делегації, представники ООН.

В архіві МЗС України зберігаються документи, що фіксують хід дипломатичної діяльності того часу. Це виступи представників МЗС при зустрічі гостей, на обіді, на бенкеті в честь гостей; доповідні записки Міністру закордонних справ від державних діячів; звіти Міністру закордонних справ, Заступнику Міністра закордонних справ від державних діячів; листи-звіти, листи-прохання, листи-повідомлення, листи-подяки, листи-рекомендації від імені Міністра закордонних справ УРСР до інших державних інституцій та державних діячів; програми перебування в Україні закордонних делегацій та політичних діячів; протоколи зустрічей та проводів закордонних гостей на

Бориспільському аеродромі; протоколи процесу покладання вінка на могилу невідомого солдата в Києві.

В 50-60-х роках особливе значення мали промови, виступи, доповіді на міжнародних нарадах, з'їздах, конференціях, які мали теж письмове відображення.

На сучасному етапі розвитку дипломатичного підстилю виділяють такі види дипломатичних документів: документи внутрішньовідомчого листування та документи зовнішньодипломатичного листування[12, с.55]. У свою чергу документи внутрішньовідомчого листування умовно можна поділити на документи, що стосуються лише свого відомства, і документи міжвідомчого листування.

У радянський період з причини повного панування російської мови в усіх сферах суспільної діяльності наукові дослідження дипломатичної лексики проводилися російською мовою і, переважно, на ґрунті російського мовного матеріалу. Вивчення сучасних тенденцій в розвитку мови дипломатів узагалі не було можливим, оскільки дипломатичні документи були абсолютно недосяжними для дослідників. Усі ділові папери цього напрямку політики радянського уряду перебували під особливим контролем панівного режиму, а то й під грифом суворої секретності. Лише після розпаду СРСР став можливим доступ до різноманітних і надзвичайно цікавих матеріалів у царині зовнішньої політики держави. Завдяки цьому в Україні в останні роки активізується вивчення лексики дипломатичних документів.

1.Аскольд. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>, доступно (дата зверн.: 05.2020).

2.Баймуратов М. О. Міжнародне право: Підручник. Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. 424с.

3.Енциклопедія українознавства. Словникова частина 2.Вид-во «Молоде життя», Paris-New York, 1955-57р.,від с.405 до с.800(наукове Товариство ім. Т.Г. Шевченка).

4.Єдлінська У.Я. Питання історичного синтаксису української мови / Уляна Ярославівна Єдлінська. К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 107 с.

5. Історія держави і права України: Підручник. Том 1. К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. 648с.

6.Кавунник В.Л. Ризький мир у дипломатичних документах урядів УНР і УРСР(серпень 1920 – березень 1921 років): автореф. дис. ... канд. історичних наук. Київ, 2014. 16с.

7.Котляр М. Ф., Кульчицький С. В. Шляхами віків: Довідник з історії України. К.: Україна, 1993. 384 с.

8.Медвідь Н.С.Дипломатичні документи Гетьманщини. Південний архів. Філологічні науки. 2018. Вип. 73. С. 26-30.

9.Програма зустрічі в місті Києві партійно-урядової делегації народної Республіки Болгарії.Ф. 1. Оп. 1. Справа 698, С.20-21. (архів МЗС України)

10.Програма перебування в м. Києві Прем'єр-Міністра Афганістану Мухаммеда Дауда. Ф. 1. Оп. 1. Справа 625, С.5(архів МЗС України)

11.Проект виступу на проводах. Ф. 1. Оп. 2. Справа 843, С.20(архів МЗС України)

12.Сагайдак О. П. Посольство і консульство: організація і форми роботи: Навчальний посібник. К.: Знання, 2014. 317 с.

13.Українська література XI–XVIII ст.: Хрестоматія з коментарями. Чернівці: Прут, 1997. 368с.

14.Універсальний довідник-практикум з ділових паперів. К.: Довіра: УНВЦ «Рідна мова», 1997. 399с.

15.Хрестоматія з історії України. Уривалкін О. М. К.:КНТ, 2007. 520с.

16. Хрущов М. С. Відвернути війну, відстояти мир! Промови, розмови, доповіді. К.: Політвидав України, 1964. 415с.

17.Цехмейструк О. Г. Фатична метакомунікація як засіб підтримання діалогу у дипломатичному листуванні І. Мазепи. Східнослов'янська філологія : зб. наук. праць. Вип. 7. Мовознавство. Горлівка, 2006. С. 175–181.

18.Цехмейструк О. Г. Функціонування складних мовленнєвих актів у староукраїнських ділових документах. Мова і культура. 2013. Вип. 16, т. 2. С. 212-218.

19.Чекаленко Л. Д., Федуняк С. Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підручник. К. : Персонал, 2010. 464 с.